

pretežno na objavljeni dokumentaciji, spominih vodilnih ljudi, tisku, statistiki in literaturi. Celotno podajanje o socialistični Jugoslaviji je podrejeno protislovnostim revolucionarnega procesa, v katerem so se rojevali novi družbeni odnosi. Notranji in zunanjepolitični položaj Jugoslavije, obramba njene neodvisnosti, vloga Partije v samoupravni transformaciji družbe, v mednarodnem delavskem gibanju, potem položaj države v neuvrščinem svetu in vrsta drugih pomembnih vprašanj iz jugoslovanske zgodovine v minulih več kot tridesetih letih (pri čemer pa tudi niso izpuščene znane krize), so podani pregledno in sistematizirano. Poleg osnovnega teksta vsebuje knjiga Predgovor, bogat popis virov in literature ter register osebnih in zemljepisnih imen.

Ko bodo strokovnjaki po analizi te zgodovine dajali svoje zaključke, je razumljivo, da njihove ocene ne bodo brez kritičnih pripomb na račun interpretacije posameznih dogodkov, potiskanja nekih vprašanj v ozadje ali pa njihovo izpuščanje. Pri tem bodo morali upoštevati dejstvo, da je zgoščen pregled po svojem značaju in zaradi omejenega prostora »predisponiran« za pomanjkljivost, in da so le-te, če je ta uspešno opravljen, predvsem posledica historiografske osnove, na katero se naslanja.

Opazovanja magistrálnih tokov zgodovine, njenih bistvenih karakteristik kakor tudi izrekanje mnenj o njih so omogočili nove vidike o skupni jugoslovanski preteklosti, pri čemer so osnove enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti v skupni državi podane v luči kritične marksistične in historiografske analize.

Bralec bo na straneh te knjige lahko razmišljal o pogojenostih in zakonitostih zgodovinskega razvoja, občutil vso relativnost časovnega obdobja in izostril sposobnost ugotavljanja pomembnega in nepomembnega, nazadnjaškega in naprednega, ali, splošno rečeno, pa bo v jugoslovanskem prostoru doumel odnos preteklosti do prihodnosti.

Take odlike uvrščajo to knjigo v uspeh naše historiografije. Knjiga je za sedaj največji dosežek v sintetični obdelavi zgodovine jugoslovanske države in v tem pogledu prekaša običajne okvire zgodovinskega dela.

Momčilo Zečević

Prevod: Mira Miladinović

France Klopčič, *Desetletja preizkušenj, Spomini*. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1980, 768 strani.

Pred nami je obsežna knjiga spominov, v kateri je predvojni slovenski komunist France Klopčič opisal svojo bogato revolucionarno preteklost. Knjigo je avtor razdelil v dva dela. V prvem z naslovom »Na domačih tleh« opisuje v 67 poglavjih svojo življenjsko pot, ki jo je kot otrok izseljenega rudarja začel 1893. leta na tujem, do leta 1930, ko se je kot aktiven komunistični voditelj z odhodom v emigracijo izognil policijski aretaciji.

Klopčičevo življenje je bilo že od vsega začetka povezano z delavskim gibanjem. Sprva je šlo le za vtise iz domačega rudarskega okolja, že kot srednješolec na ljubljanski realki pa se je s pristopom k Društvu študentov komunistov,

v začetku leta 1920, aktivno vključil v revolucionarno delavsko gibanje in mu ostal zvest do konca.

Tako sledimo Klopčiču kot aktivistu Komunistične stranke na Slovenskem vse do njene ustanovitve, ko je v prvem, legalnem letu obstoja sodeloval v komunističnih akcijah, neomajen in aktiven pa je ostal tudi po objavi Obznane, torej v času, ko je delovala Komunistična stranka Jugoslavije sredi najtežjih razmer v strogi ilegali. Iz tega obdobja so nadvse dragocena Klopčičeva pričevanja o vsakodnevem življenju komunistov ilegalcev. Namen spominov je namreč vsestranski prikaz življenja v preteklosti, predvsem bralcu, ki tega obdobja ne pozna. Spomini pa so nedvomno koristni tudi za zgodovinarja, saj mu ne omogočijo le, da izpolni vrzeli tam, kjer manjkajo za osvetlitev obdobja primarni viri, ampak tudi, da postavi včasih skope in suhoparne dokumente v konkretno življenjsko situacijo.

Klopčičevi spomini pa se ne zanašajo na avtorjev spomin, temveč so v veliki meri tudi rezultat preučevanja obstoječe literature in ohranjenih dokumentov. Tu gre avtorju nedvomno priznanje, saj imajo taki dokumentirani spomini večjo zgodovinsko vrednost. Prevečkrat pa se zgodi, da se avtor postavi v vlogo zgodovinarja, ko poskuša »pravilno« razlagati lastna dejanja, oziroma dejanja svojih »sodrugov« pred petdesetimi leti. Ker pa to obdobje v zgodovini komunistične stranke v Sloveniji še ni znanstveno obdelano, je pred zgodovinarji naloga, kritično pretestiti spominske zadeve, jih primerjati z obstoječim arhivskim gradivom in kritično prikazati razvoj revolucionarnega delavskega gibanja pri nas v dvajsetih letih.

V drugem delu Klopčičevih spominov »Na sovjetskih tleh«, ki obsega 62 poglavij, se pred nami najprej razgrne pot mladega ukaželjnega komuniste, ki kar hlepi po revolucionarni izobrazbi, da bi, tako obogaten, doma koristno pripomogel k Oktobru lastnega naroda. V prvi deželi socializma pa je naletel avtor na popolno nezaupanje in neprestano sumničenje Kominterne. Čeprav je bil vseskozi zvest komunistični ideji, je doživel, da so ga v Rusiji izključili iz Komunistične stranke, ga leto in pol držali v preiskovalnem zaporu brez sodbe, nato pa je bil pet let zaposlen kot novinar na nekem gradbišču južno od Moskve. Še vedno je iskal stikov in zvez s tovariši iz domovine. Trudil se je, da bi bil koristen komunističnemu gibanju v domovini, ter je prevajal marksistična dela v slovenski jezik, pa ga je doletel nov udarec. Znova se je znašel v zaporu, in leta 1937 je bil obsojen na osem let zavora. Preživel ga je na severovzhodnem evropskem delu Rusije v taborišču v Uhti.

Zopet je bil ločen od svoje življenjske tovarišice, v tem času je izgubil edinega, v taborišču rojenega otroka. Vendar ga tudi to ni zlomilo. Ob izbruhu vojne se je brez omahovanja ponudil, da bi se aktivno vključil v boj, pa za to ni dobil dovoljenja. Oktober svojega naroda je lahko spremljal le iz skopih časopisnih poročil in radijskih vestí. Avtorjevi opisi življenja v taborišču so mirni in zelo stvarni. Z neverjetno natančnostjo navaja geografske in botanične značilnosti pokrajine, pri čemer nas prevzame občutek, da mu prav njegov nemirni duh oziroma raziskovalna žilica nista dovolila, da bi otopel v brezizhodnem položaju, v katerem se je znašel.

Po prestrani kazni se je Klopčič ves čas prizadeval, da bi dobili dovoljenje za vrnitev v novo Jugoslavijo, toda spor z Informbirojem mu je odhod spet onemogočil. Šele tri leta po Stalinovi smrti in po dolgih 26 letih tujine, se je

lahko avtor končno le vrnil v domovino. S tem tudi zaključuje svoje spominske zapise. Francetu Klopčiču gre velika zahvala za obsežno delo, ki ga je opravil z zapisom svojih spominov. Ob tem pa nemara lahko upamo, da bodo k podobnemu delu vzpodbudili tudi druge, ne ravno številne udeležence v predvojnem delavskem gibanju, da bi se tudi njihova pričevanja tako ohranila.

Lilijana Trampuž

Vlado Strugar, *Jugoslavija 1941—1945*. Ljubljana 1980, 379 strani.

Avtorja in vsebine knjige bralcem ni treba posebej predstavljati. Vlada Strugarja poznamo kot enega najbolj plodovitih piscev o zgodovinskem dogajanju v Jugoslaviji med drugo svetovno vojno, pa tudi kot poznavalca jugoslovanske socialne demokracije. Že naslov knjige nam pove, da teče beseda o narodnoosvobodilni vojni v Jugoslaviji.

Na prvi pogled se sicer utegne komu zdeti, da je še ena knjiga s tematiko NOB pravzaprav odveč, saj smo dogajanja v tem času že razmeroma podrobno raziskali. Če pa natančneje premislimo, ugotovimo, da Slovenci vendarle nimamo veliko knjig, ki bi poskušale v celoviti obliki prikazati boj jugoslovanskih narodov in narodnosti za narodno in socialno osvoboditev. Že samo s tega stališča je izid knjige (izdala jo je Partizanska knjiga v Ljubljani) upravičen. Še bolj jasna pa nam postane odločitev izdajatelja, ko vzamemo knjigo v roke.

Delo Vlada Strugarja namreč sodi med najbolj sistematične in pregledne publikacije in to ne samo v svoji vsebinski zvrsti. Je knjiga, za katero bi lahko rekli, da sodi vmes med temeljne znanstvene razprave in priročnike za najširšo uporabo. Glede znanstvene zasnove bi ji lahko kdo očital, da nima znanstvenega aparata, vendar pa temeljito prikazovanje tematike in njena široka, vsestranska obravnava ter tudi obširna navedba virov in literature govorita zoper enostavno oceno, da gre samo za priročnik.

Naj že na tem mestu omenim, da k kvaliteti knjige precej pripomoreta tudi število in kakovost raznovrstnih prilog. Poleg besedila obsega knjiga še sinhronoptični pregled dogodkov od aprila 1941 do novembra 1945 in šest različnih kazal. Kazalo zemljevidov šteje 54 enot, tako da lahko bralec spremlja vojaška dogajanja skorajda za vsako pomembnejšo vojaško operacijo v Jugoslavijo tudi na zemljevidu. V to kazalo je vključenih tudi šest zemljevidov čez celo stran, ki prikazujejo položaje posameznih vojsk v določenih časovnih intervalih. Pomembna in koristna so še kazala osebnih imen, kazalo krajevnih imen, kazalo vojaških enot in ustanov, kazalo političnih organov, ustanov in organizacij in kazalo nekaterih pomembnih pojmov. Vsebinsko se je avtor odločil za takratno prepletanje opisov vojaškega in političnega dogajanja, kar uspešno dopolnjuje z orisovanjem sočasne mednarodne situacije, ki je neposredno ali posredno vplivala na dogodke pri nas. Strugar je za uvod v svoje delo izbral neobičajno poglavje. Na nekaj straneh, ki jih je poimenoval »uvod«, je podal kratek zemljepisni in zgodovinski pregled Jugoslavije in njenih republik in avtonomnih pokrajin. Takemu načinu uvoda gre vsekakor priznanje, čeprav so se vanj vrinile nekatere drobne netočnosti ali nepopolnosti. Tako na primer na strani 8 govori